

عرفانی برای تبیین مراتب نهایی سلوک به کار رفته و عرفا برای آنها معانی ویژه‌ای ذکر کرده‌اند (برای آگاهی بیشتر ← یقین^۹). به نظر مراغی (ج ۳۰، ص ۲۳۲)، تناسب آخر سوره با ابتدای آن در این است که اگر انسان در دنیا حقوق نعمتهایی را که موجب تفاخرش می‌شود، ادا نکند، نعمتها موجب شیقات او خواهند شد و درباره آنها از وی سؤال خواهد شد. مفسران درباره اینکه از کدام نعمتها پرسش می‌شود، مصادیقی از صحابه، ائمه اطهار علیهم السلام و بزرگان نقل کرده‌اند (← طباطبائی، ج ۲۰، ص ۳۵۴-۳۵۵). این مصادیق بر حسب دیدگاههای ناقلان آنها متفاوت است. خطاب قرآن درباره زیارت قبور نیز محل نزاع میان فرقه‌های اسلامی درباره نیک و بد بودن این عمل شده است؛ برخی، این کار را به سبب یاد مرگ نیکو می‌شمارند و برخی دیگر به طور کلی زیارت و یاد مردگان را روا نمی‌دانند و آن را نوعی شرک تلقی می‌کنند (مراغی، ج ۳۰، ص ۲۳۰-۲۳۱).

منابع: علاوه بر قرآن؛ ابن کثیر، تفسیر القرآن العظیم، چاپ علی شیری، بیروت [بی تا]؛ عبدعلی بن جمعه حویزی، کتاب تفسیر نورالثقلین، چاپ هاشم رسولی محلاتی، قم [۱۳۸۳، ۱۳۸۵]؛ حسین بن محمد راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، چاپ محمد سیدکیلانی، تهران [؟ ۱۳۳۲ش]؛ محمد بن بهادر زرکشی، البرهان فی علوم القرآن، چاپ یوسف عبدالرحمان مرعشی، جمال حمدی ذهبی، و ابراهیم عبدالله کردی، بیروت ۱۴۱۰/۱۹۹۰؛ محمود بن عمر زمخشری، الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل، بیروت ۱۳۶۶/۱۹۲۷؛ عبدالرحمان بن ابی بکر سیوطی، الدر المنثور فی التفسیر بالمأثور، قم ۱۴۰۲؛ طباطبائی، طبرسی؛ فخرالدین بن محمد طریحی، مجمع البحرین، چاپ احمد حسینی، تهران ۱۳۶۲ش؛ طوسی؛ علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، نهج البلاغه، چاپ صحیحی صالح، بیروت [؟ ۱۳۸۷]؛ چاپ انست قم [بی تا]؛ محمد بن عمر فخر رازی، التفسیر الکبیر، قاهره [بی تا]؛ چاپ انست تهران [بی تا]؛ محمد بن احمد قرطبی، الجامع لأحكام القرآن، بیروت؛ دارالفکر، [بی تا]؛ احمد مصطفی مراغی، تفسیر المرآغی، بیروت ۱۹۸۵؛ مقدمتان فی علوم القرآن، چاپ آرتور جفری و عبدالله اسماعیل صاری، قاهره ۱۳۹۲/۱۹۷۲.

/ سعید عدالت‌نژاد /

تکائف و تخلخل ← جسم

تکافل، گونه‌ای بیمه برای جبران خسارتهای ناشی از حوادث و تکمیل نظام بانکی بدون بهره. تکافل با بیمه مرسوم (بیمه‌های بازرگانی متداول) از نظر جبران زیانهای مالی مشابهت دارد، ولی چون تعدادی از محققان اسلامی بیمه مرسوم را با شریعت ناسازگار و آن را دارای عناصر غرر (بی‌اطمینانی و جهل) و میسر (قمار) و ربا می‌دانند، تکافل را به

تکافر، سوره، یکصد و دومین سوره قرآن کریم در ترتیب مصحف. نام این سوره مکی برگرفته از آیه نخست آن است. در ترتیب نزول، چهاردهمین یا پانزدهمین سوره به شمار می‌آید و دارای هشت آیه است (مقدمتان فی علوم القرآن، ص ۹، ۱۱، ۱۴؛ زرکشی، ج ۱، ص ۲۸۰). برخی از مفسران بنا بر شأن نزول یا سیاق آیات این سوره، احتمال داده‌اند که مدنی باشد (← طبرسی، ج ۱۰، ص ۸۱۰؛ قرطبی، ج ۲۰، ص ۱۶۸؛ طباطبائی، ج ۲۰، ص ۳۵۱). مضمون اصلی سوره، نهی از تفاخر به امور دنیوی و غفلت از عاقبت کار است که این غفلت، موجب خسران در قیامت می‌شود و غافلان، دوزخ را در خواهند یافت و از ایشان درباره نعمتها بازخواست خواهد شد.

در ابتدای سوره آمده است: «اللَّهِكُمُ التَّكَاثُرُ» (تکافر شما را به خود مشغول داشته است). تکافر را به معنای فخر فروشی به فراوانی مال، فرزندان و جز اینها دانسته‌اند. بنا بر حدیثی از پیامبر اکرم، تکافر جمع‌آوری اموال از راه نامشروع، خودداری از ادای حق آن و ذخیره کردن آن است (راغب اصفهانی؛ طریحی، ذیل «کَثَر»؛ حویزی، ج ۵، ص ۶۶۲). همچنین در حدیثی دیگر، پیامبر اکرم فرموده‌اند از اینکه شما دچار فقر شوید، هراس ندارم، بلکه از ابتلای شما به تکافر بیمناکم (سیوطی، ج ۶، ص ۳۸۷).

بنا بر آیه دوم سوره، این بی‌خبری ناشی از تکافر تا آنجا ادامه می‌یابد که به سراغ قبرهای مردگان خویش می‌روند. برخی مفسران، این آیه را کنایه از مردن نیز دانسته‌اند (طوسی، ج ۱۰، ص ۴۰۲؛ زمخشری، ج ۴، ص ۷۹۲). امام علی علیه السلام در خطبه ۲۲۱ نهج البلاغه (ص ۳۳۸)، که درباره سختی و پندآموزی مرگ سخن می‌گوید، به ابتدای این سوره اشاره می‌کند که می‌تواند مؤید برداشت اخیر باشد. همچنین در بیان معنای این آیه به سبب نزول این سوره استناد شده و به نقل از مقاتل و کلبی آمده است که دو تیره از قریش، یعنی بنو عبدمناف و بنو سهیم، در شمارش بزرگان و اشراف خود به یکدیگر فخر می‌فروختند تا آنجا که برای اثبات فزونی خود به شمارش اموات خویش در گورستان پرداختند. بنا به گزارشی دیگر، این سوره درباره یهود یا دسته‌ای از انصار بوده است که به تعداد افراد خود یا اموری دیگر تفاخر می‌کرده‌اند (طبرسی، ج ۱۰، ص ۸۱۱؛ فخر رازی، ج ۳۲، ص ۷۶؛ ابن کثیر، ج ۴، ص ۹۱۰؛ طباطبائی، ج ۲۰، ص ۳۵۳) و احتمالاً به سبب همین شأن نزول، برخی قائل به مدنی بودن سوره شده‌اند.

در آیات بعد در بیان تنبّه و دیدار غافلان با جهنم، تعبیر «علم‌الیقین» و «عین‌الیقین» به کار رفته است، این دو تعبیر و تعبیر قرآنی «حق‌الیقین» (واقع: ۹۵؛ حاقه: ۵۱)، در متون

مخالفان بیمه مرسوم، توضیح داده‌اند که اینگونه قرارداد، مشتمل بر چند غرر است، از جمله مطمئن نبودن از نتیجه و مطمئن نبودن از دوره قرارداد («بیمه و شریعت»^۱، ۲۰۰۱). آنها همچنین به قماری بودن بیمه توجه داده‌اند، چرا که در صورت بروز خطر بیمه‌کننده زیان می‌کند و اگر خطر پیش نیاید بیمه‌شونده حق بیمه‌ای را که پرداخت کرده از دست می‌دهد (همانجا). به نوشته افضل‌الرحمان (ج ۴، ص ۴۷-۵۰)، بیمه تجاری شبیه قمار است و شرکتهای بیمه به نوعی شرط‌بندی می‌کنند. به نظر او، دریافت حق بیمه و پرداخت مبلغی بیشتر، در صورت وقوع زیان، کاری شبیه قمار است.

یکی دیگر از ایرادات بیمه این است که شرکتهای بیمه مرسوم عملیاتی دارند که با بهره همراه است، از جمله: استفاده از نرخ بهره برای محاسبه «نرخهای حق بیمه»^۵ (بیمه عمر) و سرمایه‌گذاری و جوه جمع‌آوری شده در فعالیتهای مالی که با بهره همراه است (ازمان بن اسماعیل، ۲۰۰۲: ۷).

در برابر این گروه، شمار زیادی از محققان و فقها بیمه را پذیرفته و به اشکالات مذکور پاسخ گفته‌اند (برای نمونه ← امام خمینی، ج ۲، ص ۵۴۹؛ مطهری، ص ۲۷-۲۸، ۳۰؛ خامنه‌ای، ص ۱۱۸-۱۱۹؛ نیز ← بیمه*).

در هر صورت، طراحان و مدافعان تکافل (بیمه تعاونی) تأکید می‌کنند که نباید از بیمه برای استثمار و سودجویی استفاده شود و بیمه بر اساس اصول بیمه تعاونی اسلامی مجاز است. بیمه تعاونی به این دلایل، پذیرفتنی است: ۱) در قرآن کریم به مؤمنان امر شده که در کارهای نیک یاور یکدیگر باشند (← مائده: ۲). ۲) بیمه‌شوندگان فعالانه برای مصلحت‌همگانی همکاری می‌کنند. ۳) هر بیمه‌شونده برای کمک به نیازمندان، حق بیمه می‌پردازد. ۴) بیمه تکافل بر اساس قرارداد هبه صورت می‌گیرد که در آن توزیع خسارت و مسئولیت بر اساس «نظام صندوق مشترک»^۶ است. ۵) هدف از تکافل کسب سود به هزینه افراد دیگر نیست. ۶) تا آنجا که به تعیین حق بیمه مربوط می‌شود، عدم اطمینان کاهش می‌یابد (چودری، ص ۶۹). تکافل بر پایه قرارداد مضاربه نیز عمل می‌کند. شرکتهای بیمه اسلامی نیز، به نوعی، شرکت سهامی با مسئولیت محدودند (همان، ص ۷۳، ۷۵).

شرایط و امتیازات تکافل. الف) همانطور که گفته شد تکافل مبتنی بر مضاربه (طبق فقه اهل سنت) است؛ بیمه‌شونده حق بیمه را به بیمه‌کننده (شرکت بیمه تکافل) می‌پردازد و سود

جای آن معرفی نموده‌اند (← «تکافل: بیمه اسلامی»^۱، ۲۰۰۲) که علاوه بر آنکه کارکرد بیمه‌های مرسوم را دارد، از آن سه عیب به دور است و نهادی مالی - اخلاقی به‌شمار می‌آید (صدیقی، ۲۰۰۰). تکافل مبتنی بر اصل قرآنی تعاون و به معنای «کمک متقابل میان گروهی» است و هر عضوی در حمایت از نیازمندان داخل گروه سهم دارد. این نوع بیمه شبیه «بیمه تعاونی»^۲ است.

مفهوم تکافل در زمان پیامبر اکرم نیز وجود داشته است. مسلمانان صدر اسلام در نظام عاقله مشارکت داشتند. هدف از این مشارکت کمک به اشخاصی بود که می‌بایست دیه (پول خون) می‌پرداختند. طبق رسم عربهای جاهلی، قاتل یا قبیله یا خانواده او مجبور بودند به خانواده مقتول دیه بپردازند تا زیان آنها جبران شود. این رسم جایگزین خون‌خواهی یا انتقامجویی شده بود. بعد از ظهور اسلام، نظام دیه، به سبب منافع آن، تأیید و حفظ شد. با ورود پیامبر اکرم به مدینه، میان مهاجران و انصار نظام عاقله شکل گرفت. از طریق این پیمان تمام مسلمانان مدینه، بدون توجه به قبیله‌شان، عضو یک جامعه شدند و صندوقی به نام «کنز» ایجاد شد که اعضا سالانه در آن مبلغی می‌ریختند. این وجوه به عضوی که برای پرداخت دیه مشکل داشت، کمک می‌کرد. نظام «آرش» نیز برای جبران آسیب بدنی بود (نورازه، ۲۰۰۲).

سلطنت عثمانی در حدود ۱۲۵۵/۱۸۳۹، مصر در ۱۲۶۱/۱۸۴۵ و سپس سوریه، به پیروی از مصر، بیمه مرسوم را پذیرفتند. در ۱۳۲۱/۱۹۰۳، شیخ محمد عبده، از علمای اصلاح طلب مصر، اعلام کرد که قرارداد بیمه عمر، شرعی نیست. گفتنی است که وجود نظام «خانواده گسترده»^۳ در جهان اسلام و رواج کمک اجتماعی متقابل باعث شد که به حمایت بیمه‌ای نیاز مبرم وجود نداشته باشد. در دهه‌های اخیر بر «حمایت متقابل»، به عنوان شکل پذیرفتنی بیمه، و تحریم بیمه مرسوم، بویژه در نخستین اجلاس بین‌المللی اقتصاد اسلامی در مکه (۱۳۴۵ ش/۱۹۷۶)، تأکید شد و بیمه تکافل، به عنوان بیمه‌ای که در اسلام پذیرفتنی است، مطرح گردید (بهاتی، ۱۹۹۹).

در ۲۵ خرداد ۱۳۵۱/۱۵ ژوئن ۱۹۷۲، شورای فتوای ملی مالزی اعلام کرد که بیمه، بویژه بیمه عمر، از نظر موازین فقهی باطل است، به همین دلیل، هیئتی تشکیل شد تا در مورد چگونگی ایجاد بیمه اسلامی (تکافل) مطالعه و تحقیق کند.

1. "Takaful: Islamic insurance"

2. cooperative insurance

3. extended family

4. "Insurance & shariah"

5. premium rates

6. The System of Mutual Fund

بیمه زندگی مختص بیمه‌شوندگان، و وجوه آن متعلق به آنان است.

در الگوی مضاربه تعدیل شده، سود حاصل برای سرمایه‌گذاری مجدد کنار گذاشته می‌شود. شرکت تکافل در مازاد وجوه تکافل با بیمه‌شونده سهام است، مخارج عملیاتی را کسر می‌کند و دیگری در توزیع مازاد حق بیمه مقدم نیست. در این الگو شرکت تکافل و بیمه‌شونده در درآمد سرمایه‌گذاری و مازاد حق بیمه سهام‌اند. مخارج عملیات قبل از توزیع مازاد کسر می‌گردد (ازمان بن اسماعیل، ۲۰۰۲ الف).

شرکتهای تکافل در جهان اسلام. امروزه ۶۳ شرکت تکافل و هشت شرکت تکافل اتکایی در جهان اسلام فعالیت می‌کنند: ۳۱ شرکت تکافل در کشورهای عربی، ۱۶ شرکت تکافل در کشورهای مسلمان غیرعرب و ۱۶ شرکت تکافل در کشورهای غیرمسلمانی که جمعیت مسلمان نیز دارند (جدول ۳-۱). گفتنی است که در ایران و بسیاری از کشورهای اسلامی، با توجه به پذیرفته شدن بیمه مرسوم و پاسخگویی از اشکالات وارد بر آن، نیازی به تأسیس شرکتهای تکافل نبوده است.

نخستین شرکت تکافل در سودان، در ۱۳۵۷ ش/ ۱۹۷۸ و سپس در همان سال در عربستان سعودی تأسیس شد. در ۱۳۷۲ ش/ ۱۹۹۳، دو شرکت تکافل در برونتی، سال بعد دو شرکت تکافل در اندونزی، و در ۱۳۷۴ ش/ ۱۹۹۵ یک شرکت تکافل در سنگاپور تأسیس گردید. تنها شرکت بیمه تکافل در عربستان سعودی، شرکت ملی بیمه تعاونی^۴ است. در کویت، وزارت تجارت و صنعت مجوز تأسیس نخستین شرکت تکافل را در بهمن ۱۳۷۷/ فوریه ۱۹۹۸ صادر کرد. نخستین قانون تکافل در ۱۳۶۳ ش/ ۱۹۸۴ در مالزی به تصویب رسید و احتمالاً مالزی تنها کشور اسلامی است که قانون تکافل دارد. در سنگاپور دو شرکت تکافل فعالیت می‌کنند (تاریخ تأسیس هر دو: ۱۳۷۴ ش/ ۱۹۹۵): آمپرو - اینکام^۵، که با سرمایه‌گذاری مشترک میان چند شرکت تشکیل شده است و بیشتر شبیه صندوق تعاونی^۶ عمل می‌کند، و شرکت تکافل سنگاپور^۷ که حاصل سرمایه‌گذاری مشترک میان شرکت بیمه کیپل^۸ و «جامعه تعاونی چند منظوره معلمان مالای سنگاپور»^۹ است. وزارت دارایی اندونزی در ۱۳۷۳ ش/ ۱۹۹۴، مجوز تأسیس نخستین بیمه اسلامی عمر و در همان

حاصل، با توافق، میان دو طرف تقسیم می‌شود. ب) تکافل مبتنی بر اصل اساسی همکاری متقابل و تشریک مساعی است. ج) در بیمه عمر اگر بیمه‌شونده قبل از سررسیدن دوره قرارداد بمیرد، افراد ذینفع می‌توانند کل حق بیمه‌های پرداخت شده و سودهای حاصل از حق بیمه‌های پرداخت شده را بگیرند. اما اگر بیمه‌شونده پیش از دوره قرارداد به حیات خود ادامه دهد، می‌تواند از شرکت بیمه، کل حق بیمه‌های پرداخت شده و همچنین سودهای حاصل از آن را مطالبه کند. د) در مورد بیمه عمومی، بیمه‌کننده و بیمه‌شونده باید درک کنند که پرداخت حق بیمه به عنوان «تبرع» است و در صورتی که هیچ زبانی، در موضوع مورد توافق حاصل نشود، بیمه‌شونده به لحاظ حقوقی نمی‌تواند حق بیمه را پس بگیرد، اما در صورت بروز خسارت، بیمه‌کننده ملزم به جبران خسارت بیمه‌شونده است. ه) در تکافل، طرفین برای امضای قرارداد باید صلاحیت حقوقی (مانند بلوغ و سایر شرایط عقد قرارداد شرعی) داشته باشند. و) در تکافل باید منفعت قابل بیمه شدن موجود باشد و موارد ممنوع در اسلام را نمی‌توان بیمه کرد (معصوم‌بالله، ۲۰۰۲ ب).

چگونگی فعالیت شرکت بیمه تکافل. در تکافل عمومی (انواع بیمه‌های تکافل)، بیمه‌شوندگان حق بیمه را به عنوان تبرع می‌پردازند و با عامل تکافل در باره میزان سهم پرداختی توافق می‌کنند و عامل تکافل به جبران خسارت در دوره توافق شده می‌پردازد. برای اینکه بیمه‌شونده در سود سهام باشد، بیمه‌کننده حق بیمه پرداخت شده را سهم محسوب می‌کند، بدین ترتیب بیمه‌شونده در سود هم سهام است و حق بیمه را نیز می‌تواند مسترد نماید (همو، ۲۰۰۲ الف).

همه کشورهای عضو اتحادیه ملل آسیای جنوب شرقی^۱ از مضاربه یا مضاربه تعدیل شده (→ ادامه مقاله) استفاده می‌کنند. در حال حاضر دو الگوی مضاربه در شرکتهای تکافل به کار گرفته می‌شود: مضاربه محض^۲ و مضاربه تعدیل شده^۳.

در الگوی مضاربه محض، شرکت تکافل و بیمه‌شونده تنها در درآمد سرمایه‌گذاری مستقیم سهام‌اند و بیمه‌شونده حق دارد صدها درصد مازاد حق بیمه پرداخت شده را دریافت کند. قبل از توزیع درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری، مخارج عملیات کسر نمی‌گردد. این الگو برای تکافل خانواده انتخاب شده است، زیرا

1. Association of South East Asian Nations (ASEAN)

2. pure mudharabah model

3. modified mudharabah model

4. National Company for Cooperative Insurance (N.C.C.I)

5. Ampro - income

6. mutual fund

7. Syarikat Takaful Singapura (S.T.S.)

8. Keppel Insurance

9. Singapore Malay Teachers' Multi-Purpose Co-Operative Society

جدول ۱
برخی کشورهای عربی دارای شرکت تکافل (بیمه)

ردیف	نام کشور	نام شرکت	سال تأسیس
۱	امارات متحده عربی	بیمه اتحاد	—
۲	امارات متحده عربی	بیمه عمان	—
۳	امارات متحده عربی	بیمه اسلامی عرب	۱۳۵۹ ش / ۱۹۸۰
۴	باهاماس	تکافل و تکافل ائکایی اسلامی (باهاماس)	۱۳۶۲ ش / ۱۹۸۳
۵	بحرین	بیمه اسلامی بحرین	—
۶	بحرین	تکافل الاسلامیه	۱۳۶۲ ش / ۱۹۸۳
۷	بحرین	شرکت اسلامی بیمه و بیمه ائکایی	۱۳۶۴ ش / ۱۹۸۵
۸	بحرین	تکافل بین المللی	۱۳۶۸ ش / ۱۹۸۹
۹	بحرین	تکافل اسلامی السلام	۱۳۷۱ ش / ۱۹۹۲
۱۰	سودان	بیمه شیکان	—
۱۱	سودان	بیمه متحد با مسئولیت محدود	۱۳۴۷ ش / ۱۹۶۸
۱۲	سودان	بیمه اسلامی	۱۳۵۸ ش / ۱۹۷۹
۱۳	سودان	بیمه البرکه	۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴
۱۴	سودان	بیمه تعاونی واتانیا	۱۳۶۸ ش / ۱۹۸۹
۱۵	عربستان سعودی	بیمه تعاونی الأمان (الراجحی)	۱۳۶۴ ش / ۱۹۸۵
۱۶	عربستان سعودی	شرکت سهامی اسلامی بیمه سرمایه گذاری و اعتبار صادراتی	۱۳۷۴ ش / ۱۹۹۵
۱۷	عربستان سعودی و امارات متحده عربی	بیمه اسلامی بین المللی	—
۱۸	عربستان سعودی و امارات متحده عربی	بیمه اسلامی بین المللی (سلامت)	۱۳۶۴ ش / ۱۹۸۵
۱۹	عربستان سعودی و باهاماس	تکافل و تکافل ائکایی اسلامی	۱۳۶۵ ش / ۱۹۸۶
۲۰	عربستان سعودی و بحرین	بیمه اسلامی جهانی	—
۲۱	عربستان سعودی و بحرین	بیمه اسلامی بین المللی	—
۲۲	عربستان سعودی و بحرین	بیمه اسلامی تکافل در بحرین	—
۲۳	قطر	بیمه اسلامی قطر	۱۳۷۳ ش / ۱۹۹۴
۲۴	کویت	شرکت بین المللی بیمه تعاونی	—

جدول ۲
برخی کشورهای مسلمان غیر عرب دارای شرکت تکافل

ردیف	نام کشور	نام شرکت	سال تأسیس
۱	اندونزی	شرکت اندونزی	—
۲	اندونزی	بیمه تکافل	—
۳	برونئی	تابونگ امانه اسلام	—
۴	برونئی	تکافل و تکافل اتکایی	—
۵	بنگلادش	تکافل زندگی	۱۳۷۸ ش / ۱۹۹۹
۶	بنگلادش	تکافل عمومی	۱۳۷۸ ش / ۱۹۹۹
۷	ترکیه	شرکت بیمه اخلاص	—
۸	مالزی	تکافل مالزی پرهاد	۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴

جدول ۳
برخی کشورهای غیر مسلمان دارای شرکت تکافل

ردیف	نام کشور	نام شرکت	سال تأسیس
۱	استرالیا	تکافل استرالیا	—
۲	ایالات متحده آمریکا (شیکاگو)	شرکت سرمایه گذارهای فیلکه	۱۳۷۵ ش / ۱۹۹۶
۳	باهاماس	تکافل و تکافل اتکایی اسلامی	—
۴	بریتانیا	تکافل بریتانیا با مسئولیت محدود	۱۳۶۱ ش / ۱۹۸۲
۵	سريلانکا	امانه سريلانکا	۱۳۷۸ ش / ۱۹۹۹
۶	سنگاپور	شرکت تکافل سنگاپور	۱۳۷۴ ش / ۱۹۹۵
۷	عُنا	بیمه متروپلیتن با مسئولیت محدود	—
۸	لوگزامبورگ	تکافل بین المللی	—
۹	لوگزامبورگ	تکافل اس. آ (تکافل اسلامی سابق)	۱۳۶۱ ش / ۱۹۸۲

اسلامی سودان در ۱۳۶۲ ش / ۱۹۸۳ و بانک البركة این کشور در ۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴، اقدام به تأسیس شرکتهای بیمه اسلامی وابسته به بانک نمودند (عثمان بابکر احمد، ص ۴۲-۴۳). شرکت بیمه اسلامی، که بر اساس تکافل اسلامی عمل می‌کند، از عقد مضاربه‌ای بهره می‌گیرد (همان، ص ۵۰-۵۲). این شرکت دارای هیئت نظارت شترعی است. دارندگان بیمه‌نامه، صاحبان سرمایه شرکت بیمه و در سود آن شریک‌اند و در مجمع عمومی حق رأی دارند. طبق قانون جدید بیمه (مصوب ۱۳۷۱ ش / ۱۹۹۲)، شرکتهای بیمه اسلامی برای عملیات بیمه‌ای درازمدت خود موظف به تأسیس صندوق تکافل‌اند. طبق این قانون، کلیه شرکتهای بیمه در سودان ملزم شده‌اند که از شیوه تکافل (بیمه تعاونی اسلامی) پیروی کنند (همان، ص ۸۰).

منابع: علاوه بر قرآن؛ محمدصادق چودری، «بیمه اسلامی (تکافل): مفاهیم و کاربردها»، ترجمه حبیب میرزایی، صنعت بیمه، سال ۱۴، ش ۵۳ (بهار ۱۳۷۸)؛ سیدمحمد خامنه‌ای، بیمه در حقوق اسلام: بحثی تحلیلی و تطبیقی در بیمه‌های اجتماعی و بیمه‌های خصوصی، تهران ۱۳۵۹ ش؛ روح‌الله خمینی، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، تحریرالوسیله، قم ۱۳۶۳ ش؛ عثمان بابکر احمد، قطاع التأمین فی السودان: تقویم تجربه التحول من نظام التأمین التقليدي الى التأمین الاسلامی، [بی‌جا] ۱۹۹۷؛ مرنضی مطهری، بررسی فقهی مسئله بیمه، تهران ۱۳۶۱ ش؛

Afsalur Rahman, *Economic doctrines of Islam*, vol.4, London 1979; Azman Bin Ismail, "Current scenario and future challenges of takaful business", Insurance. [Online]. Available: <http://www.insurance.com.my/zone-takaful/azman-ismail-03.htm>. [18 Nov. 2002^a]; idem, *Introduction to Islamic insurance*, Insurance. [Online]. Available: <http://www.insurance.com.my>. [25 Nov. 2002^b]; Mohammad Ajmal Bhatti, "Takaful- development and success", Getyourmony working, 1 Apr. 1999. [Online]. Available: <http://www.getyourmonyworking.com>. [18 Nov. 2002]; "Insurance & shariah", *Nidaul Islam*, 22 Mar. 2001. [Online]. Available: <http://www.bris.ac.uk>. [25 Nov. 2002]; Mohd. Ma'sum Billah, "Takaful (Islamic insurance): an economic paradigm", Islamic-finance. [Online]. Available: <http://www.islamic-finance.net/islamic-insurance/author's works.html>. [25 Nov. 2002^a]; idem, "Takaful (Islamic insurance): its concept, development & operational

سال، مجوز تأسیس دومین بیمه اسلامی (شامل انواع بیمه‌ها بجز بیمه عمر) را برای مسلمانان این کشور صادر کرد (میثمی و کوان^۱، ۱۹۹۹).

تکافل در منطقه آسیا - پاسیفیک^۲. توسعه تکافل در منطقه آسیا - پاسیفیک سه مرحله را طی کرده است: مرحله تکامل تدریجی^۳، مرحله پرورش^۴ (توسعه یافتن)، و مرحله تثبیت^۵. در اغلب کشورهای آسیا - پاسیفیک مرحله اول در دو دهه ۱۳۴۰ و ۱۳۵۰ ش / ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ طی شد. در آن دوره، اشتیاق شدید برای تأسیس نظام مالی اسلامی، به تأسیس بانکداری اسلامی انجامید. مرحله دوم برای مالزی در دهه ۱۳۶۰ ش / ۱۹۸۰ با تصویب قانون بانکداری اسلامی در ۱۳۶۲ ش / ۱۹۸۳ و قانون تکافل در ۱۳۶۳ ش / ۱۹۸۴، طی شد و برای اندونزی و برونزی و سنگاپور در دهه ۱۳۷۰ ش / ۱۹۹۰ به وقوع پیوست. این دهه برای مالزی مرحله تثبیت بانکداری و تکافل بود. در سالهای اخیر، گروه تکافل ائتکایی آسه آن^۶ و شرکت بین‌المللی تکافل ائتکایی^۷ تشکیل شده است که اقدام به تکافل ائتکایی شرکتهای تکافل می‌کند (شریف، ۲۰۰۲).

تکافل استرالیا در ۱۳۷۶ ش / ۱۹۹۷ تأسیس شد تا زیانهای مالی مربوط به منازل و وسایل نقلیه تجاری و خصوصی مسلمانان استرالیا را جبران کند. در منشور تکافل استرالیا ذکر شده است که تأمین مالی آن فقط شامل امور حلال می‌شود و اعضای آن در سود شرکت تکافل سهام‌اند (تکافل استرالیا^۸، ۲۰۰۱).

در اوایل دی ۱۳۷۸ / اواخر دسامبر ۱۹۹۹، بیمه تکافل در بنگلادش تشکیل شد. سه شرکت بیمه تکافل که در بنگلادش فعالیت می‌کنند، عبارت‌اند از: بیمه اسلامی بنگلادش با مسئولیت محدود^۹ که در زمینه بیمه عمومی فعالیت می‌کند، بیمه اسلامی زندگی خاور دور با مسئولیت محدود، و بیمه بازرگانی اسلامی با مسئولیت محدود. از مشکلات شرکتهای بیمه اسلامی در بنگلادش، فقدان مؤسسات تکافل ائتکایی است، ازبیرو شرکتهای بیمه اسلامی برای بیمه ائتکایی به شرکتهای بیمه ائتکایی مرسوم روی می‌آورند (وردهان^{۱۰}، ۲۰۰۰).

شرکت بیمه اسلامی در سودان وابسته به بانک اسلامی فیصل و نخستین شرکتی است که بر اساس نظام بیمه اسلامی کار خود را آغاز کرد (۱۳۵۷ ش / ۱۹۷۸). تأسیس این شرکت بر بخش بیمه سودان تأثیر بسیاری داشته است. به طوری که بانک

1. Kwon

2. Asia - Pasific

3. evolutionary phase

4. nurturing phase

5. consolidation phase

6. Asean Re - Takaful Group (ATG)

7. Asean Re - Takaful International Ltd. (ARIL)

8. Takaful Australia

9. Islamic Insurance Bangladesh Limited (I.I.B.L)

10. Vardhan

نظریه، منشأ انواع^۵ چارلز داروین^۶ است که اثری بسیار مهم در تاریخ علوم طبیعی محسوب می‌شود. داروین در این کتاب و سپس در منشأ انسان از این نظریه صورت‌بندی علمی و مبتنی بر شواهد تجربی به دست داد که در مجامع علمی با استقبال مواجه شد و سبب گردید گاه اصطلاح «داروینیسم» به عنوان مترادف نظریه تکامل یا تطور انواع (در باره تعبیر فارسی ← بخش دوم مقاله) به کار رود. نظریه داروین امروزه در عالم علم کهنه می‌نماید و پاپرستهای فراوان مواجه شده، اما نظریه‌های مبتنی بر تکامل یا تطور انواع همچنان مطرح است. پیروان و صاحب‌نظران ادیان در برابر این نظریه رویکردها و مواضع مختلفی داشته‌اند. در مقاله حاضر نخست گزارشی اجمالی از این نظریه و مواجهه مسیحیان و یهودیان با آن مطرح می‌شود، سپس رویکرد مسلمانان (بویژه در ایران) در برابر این نظریه مطرح می‌گردد، در بخش سوم، گزارشی اجمالی از سیر تألیفات اندیشمندان عرب‌زبان در این زمینه ارائه می‌گردد.

۱) تاریخچه و مواجهه جهان غرب با نظریه تکامل. در تاریخ علوم طبیعی و زیست‌شناسی، واژه تکامل یا تطور^۷، معنای چندگانه‌ای دارد و نظریه تکامل در معنایی عام، بر این نکته تکیه دارد که همه جهان یا بخشهایی از اجزای آن دستخوش تحولات پایدار و فزاینده است و در طی این روند بر تعداد و تنوع و پیچیدگی اجزای جهان افزوده می‌شود. با این تعریف، باور به نظریه تکامل یا تطور در تقابل با ثابت و یکنواخت انگاشتن جهان و اجزای آن قرار می‌گیرد و قائلان به آن با این اندیشه که اجزای جهان از آغاز خلقت ثابت و برقرار مانده باشند، مخالف‌اند (د. دین و اخلاق، ج ۵، ص ۶۱۵؛ فرهنگ تاریخ عقاید^۸، ج ۲، ص ۱۷۴؛ نیز ← داروین، ص ۲۳۰).

در یک نگاه کلی، نظریه‌های اولیه تکامل‌گرا ساده و مبهم و کمتر تجربی بودند، ولی نظریه‌های بعدی و متأخرتر پیچیده‌تر و دقیقتر و تحقیق‌پذیرتر شدند. عمده اختلاف نظرها در باره منشأ و خصوصیت و علل روند تکاملی است. بررسی و اطلاق نظریه تکامل در حوزه موجودات زنده و بسط آن به مسائل مرتبط موجب شد تانظریه‌هایی در مورد تکامل بشر، ذهن، اخلاق و فرهنگ بشری پدید آید و نیز دیدگاههایی فلسفی مطرح شود و با پیگیری روند تکامل در چیزهای غیرزنده، نظریه‌های مرتبط با فیزیک، تکامل زمین، منظومه شمسی و کیهان ظهور و بروز

mechanisms", Islamic-finance. [Online]. Available: <http://www.islamic-finance.net/islamic-insurance/author's-works.html>. [25 Nov. 2002^b]; Ramin Cooper Maysami and W. Jean Kwon, "An analysis of Islamic takaful insurance: a cooperative insurance mechanism", *Journal of insurance regulation*, vol. 18, no. 1 (Fall 1999). [Online]. Available: http://www.naic.org/publications/jir/Jir_181/181-f6.htm. [18 Nov. 2002]; Norazah, "Concept of takaful", Geocities. [Online]. Available: <http://www.geocities.com/norazah1/takafuleng.html>. [25 Nov. 2002]; Kamarudin Sharif, "Takaful in the Asia-Pacific", Insurance. [Online]. Available: <http://www.insurance.com.my/zone-takaful>. [25 Nov. 2002]; Mohammad Nejatullah Siddiqi, "Evolution of Islamic banking and insurance as systems rooted in ethics sound vision foundation", Soundvision. [Online]. Available: <http://www.soundvision.com/money/islamicbanking.shtml>. [7 Jul. 2000]; Takaful Australia, "Takaful Australia: new developments. Insurer, 10 Jan. 2001. [Online]. Available: <http://www.insurer.com>. [15 Jan. 2001]; "Takaful: Islamic insurance", Islamiq, 23 Nov. 2002. [Online]. Available: <http://www.islamiq.com/knowledgecenter/takaful.php4>. [25 Nov. 2002]; S. Vardhan, "Islamic insurance predict bright future in Bangladesh", Islamiq, 22 Sep. 2000. [Online]. Available: <http://www.islamiq.com>. [7 Jul. 2000].

/ سیدحسین میرجلیلی /

تکالیف ← مالیات

تکامل یا تطور انواع، نظریه‌ای علمی که بویژه در زیست‌شناسی مطرح شده و اهمیت یافته است. بر طبق این نظریه، انواع یا گونه‌های موجودات در طول زمان یکسان و ثابت نمانده‌اند، بلکه دستخوش تغییر و تحول شده و متناسب با شرایط، تطور یافته‌اند. این نظریه سابقه‌ای کهن دارد (← بخش اول مقاله)، اما از قرن هجدهم به صورت جدی‌تری در حوزه علوم طبیعی مطرح شده است، مثلاً در اثر ژرژ لویی بوفون^۱ با عنوان «تاریخ طبیعی عمومی و خصوصی»^۲ و در اثر لامارک^۳ با عنوان «فلسفه جانورشناختی»^۴. نقطه عطف در طرح این

1. George-Louis Leclerc comte de Buffon

2. *Histoire naturelle générale et particulière*

3. Lamarck

4. *Philosophie zoologique*

5. *On the origin of species*

6. Darwin

7. evolution

8. *Dictionary of the history of ideas*